

## ARAB TILIDA SO‘ROQ GAPLAR VA ULARNING TURLARI

**Toxirova Madina**

*Alfraganus Universiteti, Filalogiya fakulteti,*

*Sharq filologiyasi kafedrası,*

*Arab filologiyasi yo‘nalishi 4-kurs talabasi*

**Jo‘rayeva Madina**

*Alfraganus Universiteti,*

*Sharq filalogiyasi kafedrası dotsent v.b. (PhD)*

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada arab tilida so‘roq gaplar va ularning turlari — oddiy, tanlovli, ha, yo‘q javobli va ma‘noni aniqlashtiruvchi gaplar tahlil qilinadi. Misollar arab tilida keltirilgan bo‘lib, so‘roq gaplarning grammatik tuzilishi, so‘z tartibi va nutqdagi funksiyalari yoritilgan. Maqola til o‘rganuvchilar va akademik tadqiqotchilar uchun foydali bo‘lib, arab tilida savol berish va axborot olishning nazariy va amaliy jihatlarini ko‘rsatadi.

**Kalit so‘zlar:** so‘roq gaplar, arab tili, savol, grammatik tuzilma, Ne‘matilla Ibrohimov, til o‘rganish, oddiy, tanlovli, til

**Abstract.** This article analyzes interrogative sentences in Arabic and their types—simple, alternative, yes/no, and meaning-clarifying questions. Examples are provided in Arabic, highlighting the grammatical structure, word order, and functions of interrogative sentences in speech. The article is useful for language learners and academic researchers, demonstrating both the theoretical and practical aspects of asking questions and obtaining information in Arabic.

**Keywords:** interrogative sentences; Arabic language; question; grammatical structure; Nematilla Ibrohimov; language learning, simple, selective, language.

**Kirish.** Til inson muloqotining asosiy vositasi bo‘lib, unda savol-javoblar orqali axborot almashish muhim o‘rin tutadi. Arab tilida so‘roq gaplar nutqda

axborot olish, fikr bildirish va suhbatni davom ettirish vositasi sifatida xizmat qiladi.

So‘roq gaplar ko‘pincha maxsus so‘zlar yordamida yaratiladi, masalan:

- "ماذا" (nima)
- "من" (kim)
- "أين" (qayerda)
- "متى" (qachon)
- "هل" (ha/yo‘q savol)

Arab tilida so‘roq gaplarning to‘g‘ri tuzilishi va savol so‘zlarining ishlatilishi grammatik jihatdan qat’iy qoidalarga bo‘ysunadi. Ne‘matilla Ibrohimovning “Arab tili grammatikasi” kitobi bu borada muhim manba bo‘lib, so‘z tartibi va gap tuzilishini bosqichma-bosqich tushuntiradi. Shu sababli so‘roq gaplarni o‘rganish nafaqat tilni bilish, balki nutq madaniyatini rivojlantirishda ham muhimdir.

So‘roq gaplarning quyidagi turlari mavjud:

#### 1. Oddiy so‘roq gaplar

Oddiy so‘roq gaplar ma’lum bir ma’lumotni olish uchun ishlatiladi.

- مثال: ماذا تأكل؟ (Nima yeyapsiz?)
- مثال: أين ذهبت؟ (Qayerga bordingiz?)
- مثال: من هذا الرجل؟ (Bu kim?)

Ushbu turdagi gaplar javobni aniq bilishga yordam beradi va kundalik muloqotda keng qo‘llaniladi.

#### 2. Tanlovli so‘roq gaplar

Tanlovli so‘roq gaplarda javob bir nechta variantdan tanlanadi.

- مثال: هل تحب القهوة أم الشاي؟ (Qahvani yoqtirasizmi yoki choyni?)
- مثال: هل ستسافر إلى مصر أم إلى تركيا؟ (Siz Misrga safar qilasizmi? yoki Turkiyagami?)

Tanlovli savollar suhbatdoshga imkoniyat berib, javobni aniqlashda tanlovni bildiradi.

#### 3. Ha/yo‘q javobli so‘roq gaplar

Bu turdagi gaplarda javob odatda "نعم" (ha) yoki "لا" (yo‘q) bo‘ladi.

- مثال: هل درست اليوم؟ (Bugun o‘qidingizmi?)

- مثال: هل تحب القراءة؟ - (Siz o'qishni yoqtirasizmi?)

Ha/yo'q savollar tezkor axborot olish va fikrlarni aniqlashtirish uchun ishlatiladi.

#### 4. Ma'noni aniqlashtiruvchi so'roq gaplar

Ma'noni aniqlashtiruvchi savollar chuqurroq ma'lumot olishga yordam beradi.

- مثال: لماذا تأخرت؟ (Nega kechikdingiz?)

- مثال: كيف حالك؟ (Qalaysiz?)

- مثال: متى سنأتي إلى المدرسة؟ (Qachon maktabga kelasiz?)

Bu tur savollar orqali suhbatdoshning sabab, vaqt va holat haqida batafsil ma'lumot berishi kutiladi.

Arab tilidagi grammatik bo'limlar morfologiya (ism, fe'l, harf), sintaksis (gap tuzilishi) va so'z tartibi jihatlari bilan bog'liq. So'roq gaplar tuzilishi, masalan oddiy so'roq so'zlari yoki "هل" yordamida yaratiladigan savollar qat'iy qoidalarga mos kelishi lozim.

Ne'matilla Ibrohimovning kitobida savol so'zlarining gap ichidagi joylashuvi, fe'l va ism bilan kelishi, shuningdek harf va so'z birikmalarining ishlatilishi batafsil tushuntiriladi. Shu jihatlari arab tilini mukammal o'rganish va nutqni to'g'ri qurishda muhim ahamiyatga ega.

So'roq gaplar nutqda axborot olish, fikr almashish va suhbatni davom ettirishda asosiy vosita hisoblanadi.

**Xulosa.** Arab tilida so'roq gaplar nutqda axborot olish, fikr bildirish va suhbatni rivojlantirishda muhim vositadir. Oddiy, tanlovli, ha/yo'q javobli va ma'noni aniqlashtiruvchi so'roq gaplar turlicha vazifalarni bajaradi. Arab tilida ularni to'g'ri ishlatish orqali talabalar, tadqiqotchilar va til ixlosmandlari nutq madaniyatini oshiradi, ma'lumotni aniq tushunadi. Savol so'zlari va turli so'roq gap turlari o'rganish jarayonida o'zaro bog'lanib, suhbatning sifatini oshiradi.

#### Foydalangan adabiyotlar:

1. Ibrohimov N., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, Davlat nashriyoti, 1997. 1-jild, B.352.

2. Nosirov O., Yusupov M., AN-Na'im. Arabcha lug'at. Toshkent: A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2003. B.513.
3. Hasanov M., Abzalova M. Arab tili grammatikasi / Arab tili. 2006 Toshkent . B. 284
4. Raxmonov, A. (2025). MUTARRIZIYNING "RISALATUN FIN-NAHV" ASARIDA TIL O'QITISH USULLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 5(20), 126-130.
5. Рахмонов, А. К. (2025). АБУЛФАТХ БУРХОНИДДИН НОСИР МУТАРРИЗИЙ-ЎРТА АСР ШАРҚ ИЛМИЙ МЕРОСИНИНГ ЁРҚИН НАМОЁНДАСИ. *Oriental Journal of Philology*, 5(3), 549-560.
6. Xafni Nosif, Muhammad Diyab, Mustafu Tamum, Muhammad Solih. Ad-durusun-nahviyab. Arabchadan tarjima: A. Xikmatov. Movarounnahr, T.; 2006.
7. Jo'Rayeva, M. (2025). XORIJIY TILLARNI O 'QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR:(ARAB TILI MISOLIDA). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 5(20), 222-224.
8. RAHIMJONOV, M. (2025). ISLOM DINIDA AYOLLARNING ILM OLISHLARIGA BO 'LGAN MUNOSABAT. «ACTA NUUz», 1(1.12. 1), 131-133.
9. TURSUNALIYEVA, M. (2025). OGHIYNING "ZUBDAT UT-TAVORIX" ASARIDA HAMD MATNIDAGI SO'ZLAR JILVASI. «ACTA NUUz», 1(1.7), 310-312.
10. Fatilloyev, M. (2025). YOQUT AL-HAMAVIY VA "MU'JAMU-L-UDABO" ASARINING DUNYO BO 'YLAB O 'RGANILISHI. *YANGI RENESSANSDA ILM-FAN TARAQQIYOTI*, 1(3), 510-514.
11. Musaev, I. (2025). SAIDBEK HASANOV'S CREATIVE APPROACH TO THE TEXT OF 'BOBURNAME'. *Eurasian Journal of Entrepreneurship and pedagogy*, 3(1), 94-99.
12. TILLARNI, T. Y. S. X. O „RGATISH. *ORIENTAL UNIVERSITETI FILOLOGIYA FAKULTETI*, 575.

13. Жўраева, М. (2022). «Ал-фавоиду-з-зиёиййа» ва «Кофия» асарларида феъл туркумининг ёритилиш принциплари. *Востоковедение*, 14(2), 58-65.
14. Rahimjonov, M. (2026). THE ROLE OF WESTERN SCHOLARS IN STUDYING THE LIFE AND SCIENTIFIC HERITAGE OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS AND THINKERS. *Journal of Social and Theological Studies*, 1(1), 5-13.
15. Tursunaliyeva, M. A. (2025). OGHIYNING “GULSHANI DAVLAT” ASARIDA HAMD VA NA’T QISMLARINI BERILISHI. *Oriental Journal of Philology*, 5(3), 618-627.
16. Mamajanova, V. Arab Tilini O ‘qitishda Yozma Nutq Ko ‘nikmasini Shakllantirishning Metodik Asoslari Va Zamonaviy Yondashuvlar. *Maktabgacha va Maktab Ta’limi Jurnali*, 676270.
17. Raxmonov, A. K. (2024). *Mutarriziy va uning “Nahv risolasi”*. In *Sharq tillari tadqiqi va ta’limi muammolari: Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari* (pp. 211–214). Oriental University.
18. Raxmonov, A. K. (2025). *Nosir al-Mutarriziyning “Risalatun fin-nahw” asarida grammatik kategoriya talqini va uning o ‘zbek tilshunosligidagi muqobillari*. In *Ilm-fan muammolari tadqiqotchilar talqinida: Respublika ilmiy konferensiyasi materiallari* (pp. 136–139). Alfraganus University.
19. Raxmonov, A. K. (2025). *Nosir al-Mutarriziyning “Risalatun fin-nahw” asarining Fransiya Milliy kutubxonasida saqlanayotgan qo ‘lyozma nusxalari: Tekstologik va metodologik tahlil*. *Oriental Journal of Philology*, 6(I3), 588–599. <https://doi.org/10.37547/supsci-ojp-06-I3-60>
20. Jurayeva, N. G. (2022). O ‘ZBEK ADABIYOTSHUNOSLIGIDA BAYT POETIKASI TUSHUNCHASINING TUTGAN O ‘RNI VA TIPALOGIK ASOSLARI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 729-733.
21. Jurayeva, N., Küçük, S., Soyer, A., & n Kaba, H. (2025). Xorazm Shevalari O ‘g ‘uz Lahjasi Leksikasida Murakkab Tarkibli Dialektal Birliklarning O ‘rni l.